

**DEFEKTLOGIYA SOHASINING BUGUNGI KUNDA JAMIYAT
HAYOTIDAGI O‘RNI VA AHAMIYATI**

Farg‘ona davlat universiteti o‘qituvchisi:

Meliqo‘ziyev Abdurahmon Qahramonjon o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti talabasi:

Boymirzayeva Nazira Maxammatvali qizi

Annotasiya: Ushbu maqolada defektologiya sohasining zamonaviy jamiyat hayotidagi o‘rni, uning asosiy vazifalari va ahamiyati yoritilgan. Unda rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni erta aniqlash, ularga korreksion-pedagogik yordam ko‘rsatish, inklyuziv ta‘limni qo‘llab-quvvatlash va oila bilan ishlash jarayonlarining mazmuni ochib beriladi. Shuningdek, defektologiya insonparvar jamiyat barpo etish, ta‘lim sifatini oshirish, ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni kamaytirish va psixologik barqarorlikni ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi

Kalit so‘zlar: defektologiya, maxsus pedagogikaga, inklyuziv ta‘lim, korreksion pedagogika, logopediya, ologofrenopedagogika, nogironligi bo‘lgan shaxslar, surdopedagogika, tiflopedagogika.

Shiddat bilan rivojlanayotgan zaminimizda ko‘plab sohalar qatori defektologiya yani maxsus ta‘limga muhtoj bo‘lgan bo‘lar bilan shug‘ullanuvchi, bir qator tarmoqlarni o‘z ichiga olgan bu sohaga talab ortib bormoqda Ushbu soha surdopedagogika, logopediya, tiflopedagogika hamda oligofrenopedagogika kabi to‘rtta tarmoqni o‘z ichiga oladi. Hozir bu tarmoqlar bilan batafsil tanishib chiqamiz. Birinchisi Surdopedagogika — eshitishda nuqsoni bo‘lgan bolalar ta‘limi va tarbiyasi bilan shug‘ullanuvchi maxsus pedagogika sohasi hisoblanadi. U kar va zaif eshituvchi bolalarning nutqini rivojlantirish, kommunikatsiya ko‘nikmalarini shakllantirish hamda ularni jamiyatga moslashtirishni o‘rganadi. Surdopedagogika eshitish apparatlari, audiopedagogik mashqlar va maxsus metodikalar orqali eshitish qoldig‘idan samarali foydalanishni ta‘minlaydi. Ushbu soha mutaxassislari bolalarning psixologik, ijtimoiy va ta‘limiy ehtiyojlarini kompleks yondashuv asosida qo‘llab-quvvatlaydi. Ikkinchisi Logopediya — nutqida nuqsoni bo‘lgan bolalar va kattalarning nutqini aniqlash, tuzatish hamda rivojlantirish bilan shug‘ullanuvchi fan hisoblanadi. U tovush talaffuzi, lug‘at boyligi, grammatik tuzilma, og‘zaki va yozma nutq kabi jarayonlardagi buzilishlarni o‘rganadi. Logopediya maxsus mashqlar, artikulyatsion gimnastika, nafas va ovoz ustida ishlash orqali nutq kamchiliklarini bartaraf etadi. Ushbu yo‘nalish mutaxassislari shaxsning nutqiy rivojlanishini yaxshilab, uning ijtimoiy moslashuvi va muloqot samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Uchinchisi Oligofrenopedagogika — aqliy rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalar ta‘limi, tarbiyasi

va reabilitatsiyasi bilan shug'ullanuvchi maxsus pedagogika sohasi hisoblanadi. U intellektual rivojlanish darajasi past bo'lgan bolalarning psixologik xususiyatlarini, o'quv jarayonidagi ehtiyoj va imkoniyatlarini chuqur o'rganadi. Oligofrenopedagogika maxsus o'quv dasturlari, korreksion mashg'ulotlar, mehnatga o'rgatish va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish orqali bolalarning mustaqillik darajasini oshiradi. Tiflopedagogika — ko'r yoki zaif ko'ruvchi bolalar ta'limi, tarbiyasi va reabilitatsiyasi bilan shug'ullanuvchi maxsus pedagogika sohasi hisoblanadi. U ko'ruv qobiliyati cheklangan bolalarning psixologik rivojlanishi, idrok jarayoni va o'quv faoliyati xususiyatlarini o'rganadi. Tiflopedagogika Brayl yozuvi, orientatsiya va mustaqil harakatlanish, taktil hamda eshituvga asoslangan o'qitish metodlari orqali ularning bilim olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Ushbu yo'nalish mutaxassislari bolalarning ijtimoiy moslashuvi, kommunikatsiya ko'nikmalari va kundalik hayotiy mustaqilligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu tarmoqlar orqali jamiyatdagi maxsus yordamga muhtoj bolalarni davolash yani ular bilan korreksion ishlar amalga oshirish yanada osonlashmoqda. Defektologiya sohasining jamiyat hayotidagi o'rni

Defektologiyaning jamiyat hayotidagi ahamiyati quyidagi omillarda yaqqol namoyon bo'ladi:

1. Ta'lim tizimining sifatini oshirish – Inklyuziv ta'lim ta'limning uzluksizligini ta'minlaydi, barcha bolalarning teng ta'lim olish huquqini kafolatlaydi. Defektologlarning faoliyati natijasida: o'quvchilar qobiliyatiga moslashtirilgan ta'lim amalga oshadi; maktablarda inklyuziv muhit shakllanadi; ta'lim jarayonida differensial yondashuv kengayadi.

2. Ijtimoiy tenglik va adolatni mustahkamlash – Nogironligi bo'lgan shaxslar jamiyatning teng a'zosi sifatida o'z o'rnini topishi ijtimoiy adolatning muhim ko'rsatkichidir. Defektologlar ko'magida: bolalar o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqaradi; jamiyatda nogironlikka bo'lgan ijobiy munosabat shakllanadi; stigmatizatsiya va kamsitish holatlari kamayadi.

3. Aholining psixologik farovonligiga ta'sir – Defektologlar nafaqat bolalar bilan, balki ularning ota-onalari, oilaviy muhit va o'qituvchilar bilan ishlaydi. Bu esa ijtimoiy-psixologik salomatlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Defektologiya sohasining rivojlanishii jamiyatni soglomlashtirishga hizmat qilib kelmoqda. Bizning yurtimizda nafaqat bizning yurtimiz balki, dunyo miqiyosida ham bu sohaga talab va ehtiyoj ortib bormoqda. Shu sababdan ham bu sohaga Shaxsan yurtboshimiz tomonidan ko'plab shart sharoitlar yaratilib berilyapti. Defektologlar faoliyati tufayli minglab bolalar jamiyatga muvaffaqiyatli qo'shilib, o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon etmoqda. Defektologlar yordamida bolalar jamiyatda faol qatnashishga, do'stlar orttirishga va mustaqil hayotga tayyorlanadi. Shu orqali ular faqat oilada emas, balki keng ijtimoiy muhitda o'z o'rnini topadi. Defektologiya sohasidagi faoliyat jamiyatda

nogironligi bo'lgan shaxslarga nisbatan tushuncha, bag'rikenglik va teng huquqli munosabatlarni shakllantiradi. Bu ijtimoiy madaniyatni oshirishga, diskriminatsiyani kamaytirishga yordam beradi. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan shaxslar defektolog yordamida mustaqil hayotga tayyorlanadi, kelajakda kasb-hunar egallaydi va jamiyat iqtisodiyotiga hissa qo'shadi. Shu bilan birga, ularni reabilitatsiya qilishga ketadigan xarajatlarni kamaytiradi. Ushbu yo'nalishlar tarixan mustaqil rivojlanib kelgan bo'lsa-da, bugungi kunda ular integrativ tarzda qo'llanilmoqda. Defektologiya endilikda faqat maxsus muassasalar bilan chegaralanmay, umumta'lim maktablari, oilaviy muhit va jamiyat bilan bevosita bog'liq tizimga aylandi.

Defektologiyaning ta'lim va reabilitatsiya jarayonlari jamiyatda madaniy hamjihatlik, ijtimoiy hurmat va insonparvarlik qadriyatlarini mustahkamlaydi. Nogironligi bo'lgan bolalarning san'at, sport va ilm-fan sohalarida muvaffaqiyat qozonishi jamiyatning madaniy rivojlanishiga hissa qo'shadi. Defektologiya sohasi zamonaviy jamiyatning muhim tarkibiy qismidir. U nafaqat rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni ta'lim va ijtimoiy hayotga tayyorlaydi, balki jamiyatning inklyuzivligi, ijtimoiy barqarorligi va iqtisodiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Butunjahon bo'yicha deyarli 240 million bola nogiron hisoblanadi, ya'ni taxminan har 10 boladan 1 tasi rivojlanishida nuqson bilan yashaydi. Global miqyosda millyonlab bolalar nogironligi bilan yashaydi. Bu shuni anglatadiki, defektologiya faqat maxsus ta'lim sohasi emas, balki barqaror ijtimoiy rivojlanish strategiyasining muhim qismidir. O'zbekistonda inklyuziv maktablar sonining oshirilishi va nogiron bolalar uchun transport xarajatlarining qisman qoplanishi defektologiyaning amaliy tarafdorligi oshayotganini ko'rsatadi. Defektologiya jamiyatda inklyuzivlik, teng huquqlilik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda strategik vositadir.

O'zbekiston misolida ko'rinib turibdiki, davlat va xalqaro tashkilotlar tomonidan inklyuziv ta'limni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar mavjud, ammo hali ko'p "bo'shliq" (ressurs, malaka, infratuzilma) bor. Kelajakda defektologiyani yanada rivojlantirish investitsiya sifatida qaralishi mumkin: bolaning potentsialini ochish jamiyat va iqtisod uchun foyda keltiradi. sohasining jamiyatdagi o'rnini beqiyosdir. U nogironligi yoki rivojlanish nuqsonlari bo'lgan shaxslarning hayot sifatini yaxshilash, ularni jamiyatga moslashtirish va o'z salohiyatlarini ro'yobga chiqarish imkonini beradi. Defektologiya sohasining bugungi kundagi o'rnini va ahamiyati jamiyatning inklyuzivlik darajasini oshirish, ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va nogironligi bo'lgan shaxslarning ijtimoiy integratsiyasini ta'minlashda juda yuqori baholanadi. Bu soha nafaqat maxsus ehtiyojli bolalarning rivojlanishiga, balki jamiyatning ma'naviy, ijtimoiy va iqtisodiy farovonligiga ham katta hissa qo'shadi. Zamonaviy defektolog – bu ko'p qirrali mutaxassis bo'lib, ta'lim, tibbiyot va psixologiyaning kesishgan nuqtalarida faoliyat yuritadigan, jamiyatning insonparvarlik tamoyillarini mustahkamlovchi yetakchi kasb egalari sirasiga kiradi. Shu bilan birga, bu soha butun

jamiyatning insonparvarlik, tenglik va ijtimoiy barqarorlik tamoyillarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Jamiyatimizda har bir sohaning o'zni beqiyosdir Kelajakda defektologiya fanining yanada rivojlanishi va amaliyotga tatbiq etilishi jamiyatning barcha qatlamlari uchun foydali bo'lishi shubhasiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Adhamova, Ma'muraxon A. "Defektologiya fanining O'zbekistonda rivojlanish bosqichlari."
2. Xamidova M.U. va boshqalar — „Maxsus pedagogika“
3. V.S. Raxmanova va D.A. Nurkeldieva — “Alohida yordamga muhtoj bolalar reabilitatsiyasi”
4. V. S. Raxmanova — Defektologiya asoslari (korreksion pedagogika)
5. D.A. Nazarova, Z.N. Mamarajabova — Maxsus pedagogika (Surdopedagogika)
6. Hilola Avazxonova — Defektologiya asoslari
7. Abidova N.Z. — Maxsus psixologiya (Tiflopsixologiya)